

Bilaga 6. Landsbygdens behov och möjligheter

Bättre integration på landsbygden?

Det finns forskning som visar att de flyktingar som flyttar från landsbygd till stad tidigt efter ankomsten till Sverige, försämrar sina möjligheter till sysselsättning, i alla fall på kort sikt.¹

Glesbygdsverket har gjort en analys av integration som kraft för regional utveckling. Man slår fast att ”ur ett regionalt utvecklingsperspektiv är integration av människor med utländsk bakgrund intressant då dessa människor skulle kunna bidra till arbetskrafts- och kunskapsförsörjningen, till serviceunderlag, till skattebasen, till serviceutbudet, till branschbredden etc. Samtidigt skapas förutsättningar för individen att utvecklas och bli integrerad i samhället.

De allra flesta personer med utländsk bakgrund bor i stora städer. Mer än 50 procent bor i Stockholm, Göteborg och Malmö. I rapporten konstateras att andelen arbetslösa bland utrikes födda är hög, men ”för invandrare som bryter mönstret och flyttar till de glesare bebyggda kommunerna gäller att sysselsättningsnivån är relativt hög. Inflyttarnas integrationsnivå förefaller bättre i glesbygden än på andra håll.”²

Analyserna visar att gruppen utrikes födda har en tydlig betydelse för många kommuners positiva befolkningsutveckling eller lindring av en negativ utveckling. Statistiken visar vidare att enskilt företagande är vanligare i gles- och landsbygd än i tätorter. Det gäller såväl bland dem med svensk bakgrund och dem med utländsk bakgrund, oberoende av om de kommer från Norden eller från andra länder.

Som en möjlig orsak för Glesbygdsverket fram tesen om den befolkningsmässigt lilla miljöns betydelse. ”Dels är det kortare kontaktvägar mellan olika aktörer som arbetsförmedling, försäkringskassa, kommun m.fl. vilket kan ge en snabbare och rakare kommunikation och risken att hamna mellan stolarna är mindre. Dels blir man som individ synliggjord, man kan inte bli anonym i en liten kommun.”

Intressanta resonemang finns också i utvärderingen av ett länsövergripande projekt i Jämtland som hette ”Mångfald”, som sedan följdes upp av ”Mångfald2” mellan 2006 och 2007.³ Syftet var att invandrare fortare skulle känna sig hemma och att arbetslösa i olika åldrar ska finna en snabbare väg till arbetsmarknaden. Utvärderingen konstaterar att personer med icke-svensk bakgrund var positiva till de möjligheter projektet gav, även om det fanns problem med lokaliseringen på landsbygden. ”Att bli placerad utanför centralorten med få kommunikationer, knapp service och utan tillgång till bil kan göra att man inte uppfattar platsen som en möjlig framtida bostadsort.”

¹ Hammarstedt, M. & Mikkonen, N. (2007) ”Geografisk rörlighet och sysselsättning bland flyktingar”, i *Ekonomisk Debatt* Nr. 3.

² Integration och Regional utveckling.(2005) Glesbygdsverket.

³ Utvärdering av projektet Mångfald 2 (2007).

Men den närhet som finns på en liten ort gör att det är lättare att få kontakter, lära känna varandra och förstå hur samhället fungerar. Det fanns dock också problem. Utvärderingen konstaterar att ”fördelen med att ’alla känner alla’ kan också vara en nackdel. Det kan innebära att det är svårt för nyanlända att ’komma in’ på arbetsmarknaden. Det finns en vana av att anställa de man känner eller har en relation till”. Man får arbete, inte för att man är duktig utan för att man känner någon.

Personer med erfarenhet av landsbygd i sitt hemland tenderar att vara mer positiva till att bo på landet, inte minst eftersom man kan odla. Men har man erfarenhet av att leva i en större stad med stort utbud av nöjen och mötesplatser, blir det svårt att leva på landet. Många tyckte att det händer för lite, eller som en uttrycker det att ”i Krokoms händer ingenting, var är alla svenskar? Efter klockan åtta ser man ingen!”

Stora pensionsavgångar

För många kommuner på landsbygden, särskilt de mindre, är det en överlevnadsstrategi att stimulera integration och mångfald. En stor del av kommunerna på landsbygden domineras av en åldrande befolkning, samtidigt som de yngre flyttar. Redan i dag finns det en brist på arbetskraft i flera kommuner, inte minst inom vård och omsorg. Många företagare på landsbygden går i pension under de kommande åren, och det är en stor utmaning att klara generationsskiftet. Fram till år 2025 beräknar man att det behövs ca 35 000 nya medarbetare inom de gröna näringarna. För en stor del av landsbygdens kommuner är inflyttning av invandrade svenskar ett sätt att överleva. För några redan nu, för andra inom några år.

Personer med utländsk bakgrund är en resurs som arbetskraft och företagare på landsbygden. Många av dem är erfarna entreprenörer och kan ta över företag på landsbygden när nuvarande ägare väljer att gå i pension. På uppdrag av Jordbruksverket har det gjorts en studie med en teoretisk matchning mellan Hedemora kommun och norra Botkyrka. Det visar sig finnas en omedelbar matchning inom exempelvis vård och omsorg. De jobb som är eller kommer att bli lediga i Hedemora, finns det ledig arbetskraft för i Botkyrka.⁴

År 2030 beräknas medellivslängden i Sverige vara 84 år. Fler äldre personer ställer ökade krav inom vård och omsorg. Pensionsavgångarna hos svenskfödda personer är stora under de kommande åren. Svenskfödda individer i arbetsför ålder kommer att minska med 150 000 personer fram till år 2030. Dessa avgångar från arbetsmarknaden är så stora att de omöjligt kan ersättas fullt ut av svenskfödda personer. Flera kommuner kommer att behöva ha 19-23 procent utlandsfödda år 2030 för att klara av arbetskraftsbehovet. Och boende finns. På den svenska landsbygden räknar man med att det finns minst 60 000 tomma bostadshus på jordbruksfastigheter. I ett län som Västra Götaland står vart fjärde hus, eller 7 533 fastigheter, tomt på landsbygden.⁵

⁴ *Miljonprogrammets utflyttare som resurs för Sverige. Norra Botkyrka + Hedemora – en lek med tanken.* (2011) Miklo. Finns att ladda ned på http://www.jordbruksverket.se/download/18.1d7062ed133ee6f94868000591/Rapport_Miljonprogrammets+utflyttare+som+resurs+f%C3%B6r+Sveriges+landsbygder.pdf

⁵ Integration och Regional utveckling. (2005) Glesbygdverket.

Stora delar av Sveriges landsbygd har en negativ befolkningsutveckling. Under de senaste 30 åren har befolkningen ökat i 142 kommuner och minskat i 148. Värst drabbade är kommunerna Ljusnarsberg, Sorsele, Hällefors, Laxå och Åsele där man tappat mellan 30 och 35 procent av befolkningen. Det är glesbygden som töms på medborgare i allt snabbare takt.⁶

Det finns brist på arbetskraft i många bygder, och med de stora pensionsavgångar som sker under de kommande åren, blir det stora problem att finna folk som vill arbeta på landsbygden, exempelvis med vård och omsorg. Många företagare kommer att pensionera sig och generationsskiften är en stor utmaning. Det gäller inte minst för de gröna näringarna.

Under år 2012 beräknas ett hundratal kommuner gå med förlust. Den internationella skuldskrisen och konjunkturnedgången slår hårt när skatteunderlaget minskar. Flera landsbygdskommuner måste minska sina utgifter med 4-5 procent. Med tanke på att ofta uppemot 85 procent av budgeten ligger på vård, skola och omsorg, handlar det om kännbara besparingar. För många av dessa kommuner är utflyttning av arbetsföra och en snabbt ökande andel pensionerade kommuninvånare orsaker till de ekonomiska problemen. De kommuner som har en befolkningstillväxt, ofta tack vare invandring, har inte samma problem.⁷

Om 20 år kommer över 200 kommuner att ha stora ekonomiska problem.⁸ Orsaken är att andelen äldre ökar medan andelen som arbetar minskar. Många avfolkningskommuner kommer att ha en försörjningsbörda på 3 eller mer, vilket innebär att en person ska försörja sig själv och drygt två personer till. Skillnaden mellan ekonomiskt starka och de svaga kommunerna kommer att öka dramatiskt.

Det är stora skillnader i pensionsavgångarna i olika delar av landet. I vissa delar kommer 1,7 procent av den arbetsföra befolkningen gå i pension, medan över 4 procent kommer att pensioneras i flera kommuner under perioden 2016-2025. För att klara av pensionsavgångarna i de mest drabbade delarna av landet, är det svårt att finna andra metoder än att locka invandrade svenskar till dessa bygder.⁹

Gröna näringarnas behov av arbetskraft

Inom de gröna näringarna finns en oro över att kunna tillfredsställa behovet av arbetskraft i framtiden. En orsak är att förre söker till naturbruksutbildningar samt att det är svårt att ordna eftergymnasiala utbildningar. Det finns ett stort intresse att locka invandrade svenskar till dessa näringar.¹⁰

⁶ Örstadius, K. (2012) *Glesbygden töms på folk i allt snabbare takt*. Dagens Nyheter 2012-01-18 s. 9-10.

⁷ Se Dagens Samhälle nr 36 2011.

⁸ www.dn.se/debatt/framtidens-valfard-en-stor-borda-for-200-kommuner. Rapporten finns på <http://newsroom.sebgroup.com/sv/Inlagg/2011/DN-Debatt/>

⁹ *Generationsväxlingen och regionernas befolkning*. (2010) Arbetsförmedlingen Arbetsmarknadspolitik Ura 2010:1 samt www.dn.se/debatt/framtidens-valfard-en-stor-borda-for-200-kommuner. Rapporten finns på <http://newsroom.sebgroup.com/sv/Inlagg/2011/DN-Debatt>

¹⁰ *Regeringskansliet, Landsbygdsdepartementet. Djupintervjuer angående kompetens- och försörjningsbehovet inom de gröna näringarna nu och i framtiden*. (2011) Markör, Stockholm.

Inom skogsnäringen finns det en balans för jägmästare och skogsmästare, men en brist bland dem som är skogsmaskinförare och arbetar med skogsvård. Inom jordbruksnäringen finns det skilda åsikter om hur stort behovet av arbetskraft är i nuläget, men på sikt är uppfattningen att det kommer att finnas ett ökat behov av arbetskraft. Vad gäller fiskenäringen finns det ett stort behov av arbetskraft såväl i nuläget som på sikt vad gäller fiskodling och förädling, samt till viss del inom yrkesfisket. För djurhälsopersonal råder det balans och det kan komma att bli ett överskott. Hästnäringen fortsätter att växa och man förväntar sig ett fortsatt behov av rekrytering. Inom trädgårdsnäringen har man ett stort behov av arbetskraft, särskilt utbildad, inom samtliga yrken. Man står också inför relativt stora pensionsavgångar. Inom livsmedelsförädlingsindustrin anser man att det i stort sett råder balans på arbetsmarknaden.

Skogsstyrelsen har slagit larm om det finns ett växande röjningsbehov i skogen. I dag är det nära 1 miljon hektar som behöver röjas. För att under fem år få bort det man kallar för röjningsberget, behövs ca. 1 000 helårsarbetande i södra Sverige och 2 000 halvårsarbetande i norra Sverige. Skogsstyrelsens och Borlänge kommuns projekt visar att många invandrade svenskar kan utvecklas till utmärkta skogsarbetare.

Gamla flyttar till landet

Glesbygdsverket har gjort en kartläggning av strategier för att öka befolkningen i kommuner och regioner, där man tar upp mångfaldsfrågan.¹¹ Den konstaterar att utrikes födda betyder mycket för befolkningsutvecklingen för landet som helhet, men att det gäller storstadsområdena. Många landsbygdskommuner behöver öka inflyttningen för att förbättra åldersstrukturen och för att rekrytera arbetskraft.

Det behövs personal för att ta hand om alla gamla, samtidigt som det saknas yrkeskunnig personal i många näringar. Ett stort antal kommuner lyfter dock inte fram internationell mångfald som en viktig metod för att öka inflyttningen. Det är få som arbetar specifikt med att värva personer med utländsk bakgrund. Glesbygdsverket menar att en orsak kan vara att många kommuner inte ser dessa personer som en resurs för kommunen och dess näringsliv, utan man ser dem som en kostnad.

Det finns en inflyttning till glesbygden, men den domineras av personer mellan 50-64 år, vilket ytterligare försämrar ålderspyramiden. Samtidigt finns det dränering av befolkningsunderlaget i glesbygden, med yngre och barnafödande som flyttar, och där få yngre återvänder efter studier. Personer med utländsk bakgrund tycks vara en bortglömd resurs av de flesta glesbygdskommuner. Det är nämligen endast ett fåtal kommuner som aktivt försökt värva personer med utländsk bakgrund

Regionala skillnader

Det är dock stora skillnader i pensionsavgångarna i olika delar av landet. I storstadslänen är problemet inte så stort, medan det är mycket större i flertalet skogslän och i några län i sydöstra Götaland. Perioden 2009-2015 väntas 1,7 procent av den arbetsföra befolkningen gå

¹¹ Kartläggning av strategier för att öka befolkningen i kommuner och regioner.

i pension i Stockholm, jämfört med 2,6 procent i Dalarna. I Valdemarsviks kommun beräknas 3,8 procent pensioneras, medan över 4 procent kommer att pensioneras i Pajala perioden 2016-2025. Andelen arbetsföra beräknas öka endast i storstads länen och Uppsala län. År 2025 beräknas andelen i invånare i ålder 18-64 år vara 61 procent i Stockholms län, 53 procent i Dalarnas län och 43 procent i Pajala kommun. För att klara av pensionsavgångarna i de mest drabbade delarna av landet, är det svårt att finna andra metoder än att locka invandrade svenskar till dessa bygder.¹²

Invandrade svenskar en resurs

Personer med utländsk bakgrund är en resurs som arbetskraft på landsbygden. Många av dem är erfarna entreprenörer och kan ta över företag på landsbygden när nuvarande ägare väljer att gå i pension. Det finns många skäl till att integration på landsbygden är en viktig fråga. På uppdrag av Jordbruksverket har det gjorts en studie med en teoretisk matchning mellan Hedemora kommun och norra Botkyrka. Det visar sig finnas en omedelbar matchning inom vård och omsorg. De jobb som är eller kommer att bli lediga i Hedemora, finns det ledig arbetskraft för i Botkyrka.¹³

Många kommuner med ekonomiska problem

Enligt SKL kommer omkring 100 kommuner att ha betydande ekonomiska problem under 2012. Antalet problemkommuner ökar under 2013. Enligt prognoser från SCB kommer redan 2012 73 kommuner att ha en ansträngd försörjningsbörda. Om 20 år kommer över 200 kommuner att ha stora problem.¹⁴ Orsaken är att andelen äldre ökar medan andelen som arbetar minskar. I de kommuner som har lägst s.k. försörjningsbörda går det en arbetande person på varje person som inte arbetar. År 2012 kommer 73 kommuner att ha en försörjningsbörda på 2,5, vilket innebär att en person i arbete ska försörja sig själv och 1,5 personer ytterligare.

Det är främst avfolkningskommuner som Bjurholm, Åsele, Eda, Munkfors, Årjäng, Haparanda, Pajala, Hällefors och Ljusnarsberg som hör till denna grupp. Om 20 år kommer vissa kommuner att ha en försörjningsbörda på 3 eller mer, vilket innebär att en person ska försörja sig själv och drygt två personer till. Skillnaden mellan ekonomiskt starka och de svaga kommunerna kommer att öka dramatiskt.

Högkonjunktur på landsbygden

Det finns delar av den svenska landsbygden som har en kraftig högkonjunktur med en stor efterfrågan på arbetskraft. Det är särskilt ökad efterfrågan och ökade priser på malm som har lett till en kraftig utveckling av den nya gruvnäringen. I orter som Kiruna, Gällivare och Pajala är efterfrågan på arbetskraft mycket stor. På tio år räknar Pajala med att behöva öka

¹² *Generationsväxlingen och regionernas befolkning*. (2010) Arbetsförmedlingen Arbetsmarknadspolitik Ura 2010:1

¹³ Miljonprogrammets utflyttare som resurs för Sverige. Norra Botkyrka + Hedemora – en lek med tanken. (2011) Miklo. Finns att ladda ned på

http://www.jordbruksverket.se/download/18.1d7062ed133ee6f94868000591/Rapport_Miljonprogrammets+utflyttare+som+resurs+f%C3%B6r+Sveriges+landsbygder.pdf

¹⁴ www.dn.se/debatt/framtidens-valfard-en-stor-borda-for-200-kommuner. Rapporten finns på <http://newsroom.sebgroup.com/sv/Inlagg/2011/DN-Debatt/>

antalet invånare från sex tusen till tio tusen. Man behöver 200 nya bostäder per år, vilket medför att även byggandet av bostäder skapar nya arbetstillfällen.

Från kommunernas sida ser man det som mycket väsentligt att locka arbetskraft som bosätter sig i bygderna. Man vill undvika en situation där personalen bara arbetar på platsen för att pendla till sina hem över helger och ledigheter. Så var ofta fallet under vattenkraftens senaste utbyggnadsskede, och erfarenheterna av den perioden gör att man nu vill ha personal som bor på orten.

Landsbygdens möjligheter

Med tanke på att det är de mindre företagen som skapat de nya arbetstillfällena i Sverige de senaste decennierna är företagande och entreprenörskap viktiga faktorer för en levande landsbygd. De senaste åren har tillväxten av antalet företagare i Sverige uteslutande kommit från invandrade svenskar. Att verka för att få till fler invandrarföretag på landsbygden är en central uppgift Landsbygdsprogrammets olika åtgärder.

Landsbygden med sin natur är en resurs för att öppna invandrade svenskars ögon för möjligheterna att flytta till landet och bli självförsörjande där. Många invandrade svenskar har kolonilotter och dessa är en resurs för att skapa goda möten mellan staden och landsbygdens gröna näringar. Landsbygdens många föreningar är naturliga mötesplatser för integration. För att lyckas med mångfaldsarbete är det viktigt att ha en samverkan med de invandrade svenskarna, oberoende om de är organiserade i en förening eller inte.

Kulturarv och kultur är en kraft för mångfaldens möten. Det finns många goda exempel på hur kulturmöten på landsbygden skapar en stark positiv utveckling. En närliggande fråga handlar om en gemensam värdegrund i ett samhälle som präglas av ökande mångfald. Samtidigt som ett demokratiskt samhälle som vårt präglas av tolerans för olika värderingar, finns det också gemensamma värderingar som det är viktigt att värna om.

Lockande landsbygd?

I en stor del av de länder som flyktingar kommer från, har landsbygden och de arbeten som finns där låg status. Många kommer från fattigdom på landsbygden och söker sig till staden med en förhoppning om att det finns bättre chanser där. Ska den svenska landsbygden locka så måste man kunna visa att landsbygden är en möjligheternas bygd. Det finns olika uppfattningar om det är lättare att integreras på landsbygden, eller om det går snabbare att integreras och bli självförsörjande i staden.¹⁵

Även om det finns invandrare som vill leva på landsbygden så märker de inte av den svenska landsbygden, eftersom de hamnar i invandrantäta förorter. Våra myndigheter har inte varit särskilt duktiga på att lyfta fram landsbygden som en möjlighet. De utrikes födda har fått dålig, om ens någon, information om svensk landsbygd och de möjligheter till arbete, boende och liv som den kan erbjuda. De som har en kompetens inom den gröna sektorn har inte fått

¹⁵ Detta diskuteras bl.a. i Integration och Regional utveckling.(2005) Glesbygdsverket samt Hammarstedt, M. & Mikkonen, N. (2007) ”Geografisk rörlighet och sysselsättning bland flyktingar”, i *Ekonomisk Debatt* Nr. 3.

denna uppmärksammas. Det är svårt att locka de nyanlända om de inte får information om landsbygdens möjligheter.

Enligt en studie som utförts på uppdrag av Jordbruksverket framgår att omkring 80 procent av dem som bor i miljonprogrammen kan tänka sig att flytta ut på landsbygden permanent, eller för en period av livet.¹⁶ Studien visar att den bästa metoden kan vara att göra unga lockade av landsbygden. Satsningen måste vara långsiktig. Genom att låta tonåringar besöka landsbygden är det möjligt att få dem att flytta dit när det är dags att bilda familj.¹⁷

Det finns många som tror att landet kan ge en annan gemenskap och sammanhållning än vad man finner i den anonyma staden. Det är särskilt personer som är i etableringsfasen av sitt vuxna liv och som har eller planerar att skaffa barn som lockas av landet. Däremot ger inte miljonprogramsborna ett högt betyg till landsbygdens möjligheter att erbjuda företagande och karriär. För att lockas att flytta måste det gå att leva på eget företagande eller att få ett bra arbete och låga livskostnader. Samtidigt finns det en uppfattning om att landet karakteriseras som tråkigt, ensamt, inget att göra, jantelag och medelvensson, skvaller, social kontroll och svårigheter att passa in.

En ytterligare studie har genomförts som handlar om bilden av landsbygden respektive miljonprogrammet. Den bild medier ger av dessa är likartad. Det är storstadens kärnor som lyft upp medan landsbygd och miljonprogram ges låg status. Detta påverkar inte minst de ungas bild av sig själva. I rapporten ges många förslag till hur man kan arbeta för att förändra den negativa bilden liksom att skapa bättre förståelse mellan landsbygden och miljonprogrammen.¹⁸

Utredningar om integration på landsbygden

Under de senaste åren har det funnits några utredningar kring integration på landsbygden.

Integration inom de gröna näringarna

Under år 2004 hade jordbruksdepartementet en arbetsgrupp om de gröna näringarna och integrationen, som presenterades med en rapport.¹⁹ Rapporten konstaterar att det inte har genomförts någon studie eller analys av detta område tidigare. Andelen utrikes födda inom de gröna näringarna är låg och det är få utrikes födda som bosätter sig på landsbygden. Det slogs fast att långsiktiga mål var:

- Ökad andel utrikes födda personer inom de gröna näringarna och inom sektorns utbildningsområden.
- Öka möjligheterna till egen försörjning för utrikes födda personer som har förutsättning att arbeta inom den gröna sektorn.
- Underlätta tillväxten i företag inom den gröna sektorn utifrån ett mångfaldsperspektiv.

¹⁶ Jordbruksverket i Sveriges miljonprogram 2011, analys av enkätresultaten. Miklo, januari 2011.

¹⁷ Cash, kollo eller kompisar. Så lockar vi miljonprogrammets entreprenörer till landsbygden. (2009) Miklo.

¹⁸ Enade mot mediebilden. Ett exempel på hur landsbygd och miljonprogram kan skapa utvecklingskraft. (2011) MIKLO.

¹⁹ Hermanrud, K. (2004).

- Möjlighet till lokal produktion av nya matråvaror, samt långsiktigt bevarande av det svenska odlingslandskapet och därmed uppfylla miljökvalitetsmålet.

I rapporten konstateras bl.a. att det behövs bättre validering och bedömning av utländsk erfarenhet av och utbildning i de gröna näringarna, att utrikes födda har en låg kunskap om de gröna näringarna och att de gröna näringarna har låg kunskap om den resurs som utrikes födda utgör, att det är en brist på kommunikation och nätverk samt svårigheter för utrikesfödda att få lån. Tanken var att arbetet skulle fortsätta och att de lämnade förslagen skulle genomföras. Mycket av dessa tankar återkom dock i SOU 2008:56, vilket indikerar på att inte så mycket skedde.

Som en del i arbetet ordnades ett rundabordssamtal, där man inledde med att konstatera att ”medan utrikes födda är väl representerade inom livsmedels- och restaurangbranschen, är det få icke svenskfödda som överväger en karriär inom jordbruket eller trädgårdsnäringen.”²⁰

Intressanta synpunkter som framkom var bl.a.:

- Jordbrukssektorn har ofta dålig status i vissa länder och det kan vara ett hinder för integration. Det är en sak att vara djurskötare i Afrika och en annan att vara det i Sverige.
- Utrikes födda borde få tillfälle att komma ut på landet och bo på lantgård.
- Många jobb inom de gröna näringarna anmäls inte till arbetsförmedlingen, eftersom man upplever att man inte får hjälp därifrån.
- Det är viktigt att de som bor på landet visar intresse för de nya svenskarna och en vilja att ta till sig dem.
- I vissa landsbygdsområden står utrikes födda för en betydande del av servicen och tar över verksamheter från personer av svenskt ursprung.
- Det är svårt för invandrare att få köpa mark, kanske på grund av att generationsskiften ofta sker inom familjen.
- Odling av grödor från andra länder och förädling av svenska råvaror till andra matkulturers produkter är intressanta öppningar.

Under rundabordssamtalet konstaterade jordbruksminister Ann-Christin Nykvist att valet av deltagare var mycket medvetet. Det hade ifrågasatts varför departementet inte bjöd in invandrarorganisationerna. De är inte uteslutna, försäkrade jordbruksministern. ”Men regeringen ville först ställa frågor till myndigheter och näringsens aktörer med ett stort ansvar för integrationsarbetet för att få deras synpunkter. Vi behöver veta mer och vi behöver samverka. Då kommer också invandrarorganisationerna och de nya svenskarna in. Det finns ett utrymme för bilaterala kontakter.”

Tänkvärt är att utredningen ”mångfald som möjlighet – åtgärder för ökad integration på landsbygden” som arbetade september 2007 till och med maj 2008, inte hade någon representant för en invandrarorganisation med bland experterna. Landsbygdsnätverket, som nu består av nära 100 organisationer och myndigheter, har varit verksam i över ett år. Men hösten 2008 finns ingen invandrarorganisation med i nätverket. Det tycks ta lång tid innan det ses som naturligt att engagera dem man ska integrera i själva integrationsarbetet.

²⁰ Referat Jordbruksdepartementet november 2004.

Landsbygdskommittén

Landsbygdskommitténs betänkande ”Se landsbygden” lyfte fram vikten av att arbeta effektivare med integration på landsbygden.²¹ Man konstaterat att ”generellt i Sverige, går det trögt med integrationen av människor med ursprung i andra länder. Samtidigt minskar befolkningen i många landsbygdsregioner. I dessa regioner behövs också arbetskraft, inte minst inom den offentliga sektorn, delvis beroende på en skev befolkningsstruktur med många gamla. Integration av människor med utländsk bakgrund kan bidra till utveckling på landsbygden.”

Enligt utredningen kan ökad inflyttning bidra till arbetskrafts- och kunskapsförsörjning, serviceunderlag, skattebas, serviceutbud och företagsbredd. Men ”lika viktigt är det att de som idag bor på landsbygden får kunskap och insikt om vilken resurs dessa nya invånare kan bidra med för utveckling och tillväxt. Integration bygger på ömsesidig respekt, engagemang och vilja. Kort sagt: Här behövs alla människor! På samma gång kan förutsättningar skapas för individen att utvecklas och bli integrerad i samhället.”

En viktig faktor utredningen framhåller, är det ”lilla” perspektivet. För glesbygden med liten befolkning, kan 20 nya inflyttade ha ”stor betydelse för skolans eller livsmedelsbutikens fortlevnad. Perspektivet är med andra ord annat än i storstadsområdenas förorter.”

För landsbygdens entreprenörskap handlar det både om personer med utländsk bakgrund som anställda eller företagare, men också som kunder. En marknad på 1,8 miljoner personer är en stor marknad. Det finns potential att locka de utrikes födda att starta företag eller arbeta inom exempelvis trädgårdsnäring, småskalig livsmedelsindustri eller landsbygdens turism och upplevelseindustri. Det finns också potential att anpassa den svenska produktionen så att den bättre motsvarar mångfaldens efterfrågan.

Mångfald som möjlighet

Den offentliga utredningen ”Mångfald som möjlighet” fokuserar sig på integration som en resurs för landsbygden.²² En slutsats är att Sveriges många utrikes födda är en viktig resurs för landsbygden. Inom en nära framtid kan stora delar av landet komma att präglas av brist på arbetskraft vilket är ett allvarligt hot, framför allt mot landsbygdens överlevnad. I dag är det dock få personer med utländsk bakgrund som finns i de gröna näringarna. Det statistiska material som finns ”indikerar att det snarare är landsbygden och de mindre orterna som är orsak till den låga andelen utrikes födda. I tätortsnära landsbygd, med en urban miljö inom räckhåll, finns flera exempel på kommuner med en relativt hög andel utrikes födda i de gröna näringarna.”²³ De återfinns särskilt inom trädgårdsnäringen.

²¹ SOU 2006:101, s. 154 ff.

²² SOU 2008:56.

²³ SOU 2008:56 s. 49

Utredningen har låtit analysera attityden till invandring bland gröna företagare.²⁴ Resultatet visar att företagarna inom den gröna näringen har en mer positiv attityd till invandrare och invandring än befolkningen i allmänhet. Särskilt trädgårdsnäringen är positiv. Men samtidigt ställer företagarna inom den gröna näringen krav på invandrarna. De bör exempelvis anamma svenska seder och bruk. Det är också viktigt att de kan svenska.

Utredningen visar vidare att det finns behov av arbetskraft främst inom skogsnäring och trädgårdsnäring, men även av djurskötare. Det är svårt att få en bild av vilken kompetens som svenskar med utrikes bakgrund har, eftersom Migrationsverket är dålig på att kartlägga det. Inte heller Arbetsförmedlingen har någon tydlig statistik.

Vidare presenterar utredningen många förslag till nya marknadsmöjligheter på landsbygden, där utrikesfödda kan vara en resurs, särskilt för småskaligt företagande. Särskilt småskalig livsmedelsförädling, men även turism, service och hantverk framhålls som speciellt fruktbara sektorer.

En viktig slutsats i utredningen är att landsbygden i mångt och mycket är osynligt för den som invandrar till Sverige. Under sin introduktionstid har de fått ”dålig, om ens någon, information om svensk landsbygd och de möjligheter till arbete, boende och liv som den kan erbjuda. Arbetsökande utrikes födda med kompetens inom den gröna sektorn har inte fått denna kompetens uppmärksammas, än mindre validerad, och har inte heller i tillräcklig utsträckning blivit uppmärksammade på de jobb- och utbildningsmöjligheter som finns i den gröna sektorn. Arbetsgivare på landsbygden har inte heller i tillräcklig utsträckning haft tillgång till information om den arbetskraftsresurs för de gröna näringarna som många av landets utrikesfödda utgör.”²⁵

I betänkandet föreslås bland annat:

- Grön lots. Den gröna lotsen ska ha särskild kompetens om landsbygdens näringsliv.
- Grön validering där man ”översätter” den kompetens som utrikes födda med landsbygdserfarenhet har, till svensk standard.
- Grön SFI, yrkesinriktad svenska för invandrare med inriktning mot de gröna näringarna.
- Ta tillvara den kompetens utrikesfödda har, för att marknadsföra Sveriges landsbygd till utländska turister.
- En satsning på export med mångfald som resurs
- Ett nationellt rådgivningscentrum för etablering på landsbygden
- En satsning på småskaligt landsbygdsföretagande med särskilt fokus på utrikes födda
- En höjning av maxbeloppet på mikrolån
- Etablering av en nationell forskarskola i samarbete mellan universitet och högskolor med forskningskompetens inom området landsbygdens och de gröna näringarnas

²⁴ SOU 2008:56 s. 54 samt Rönnerman (2008)

²⁵ SOU 2008:56 s. 77.

Integrera grönt

LRF genomförde år 2006 Integrera Grönt, som var en förstudie om ”möjligheterna att öka affärsutbytet på olika sätt mellan invandrare och de gröna näringarna”. De närmare 1,8 miljoner människor med utländsk bakgrund i Sverige är en betydande resurs för det svenska lantbruket.²⁶

En övergripande slutsats i LRF:s studie är att vi snabbare kommer att nå resultat med integration på landsbygden genom att satsa på arbete och entreprenörskap. Denna utveckling bör ses som långsiktig. Å ena sidan menar man att utvecklingen inte bör påskyndas genom att bygga särskilda integrationssystem, men å andra sidan behövs det informationsinsatser samt nätverksbyggande och mötesplatser.

En annan viktig slutsats är att landsbygden bör spegla övriga samhället för att nå en hållbar utveckling i framtiden. Via fler invandrare i näringen kommer nya idéer att födas och landsbygdsföretagandet att utvecklas.

LRF:s studie visar att ”få invandrare har en naturlig koppling till de gröna näringarna i Sverige och endast ett fåtal är verksamma företagare på landsbygden.” Det finns många som är intresserade, men det saknas information och modeller för hur man konkret ska gå till väga.

LRF:s projekt Integrera Grönt konstaterar att stora delar av den Gröna näringen har förbisett den etniska måltidens betydelse. Dels finns det stora konsumentgrupper som är invandrare, och dels äter många infödda svenskar allt mer ”invandramat”. Mycket av det som nu importeras skulle kunna odlas och produceras i Sverige.

I den studie som Integrera Grönt låtit göra konstaterar man att det inte finns några enkla vägar för svenska lantbrukare att nå invandrargrupper med sina produkter. Den största potentialen torde mindre företag som nischar sina produkter ha, särskilt dem som på egen hand kan nå kunderna. Det kan vara svårt att komma in i handelns sortiment. Det kan också vara svårt att konkurrera med de utländska varumärken som är väletablerade. Men exempelvis baljväxter som säljs i stora förpackningar kan vara ett intressant alternativ. Frukt och grönt kan också vara intressant, men man måste komma ihåg att priset är viktigt samtidigt som många har inställningen att svenska grönsaker etc. smakar så lite.

Den största potentialen finns antagligen med kött, eftersom svenskt kött har en positiv klang i många invandrargrupper. Särskilt halalslaktat svenskt kött, framförallt lamm, men också fågel och nötkött, har goda möjligheter. Det är inte bara fryst och färskt kött, utan också halvfabrikat, helfabrikat och charkprodukter, som kan utvecklas. Särskilt charkprodukter utan fläskkött har en potential.

²⁶ Svensson, J. (2006)

Råvaror som olika sorters vete till exempelvis bulgur och couscous, eller baljväxter som linser och kikärter, behövs det fler studier för att se om det är möjligt, klimatmässigt och ekonomiskt att odla i Sverige.